фами, безмежно закоханими у гори, ліси, ранкові і вечірні тумани (наприклад, як у хвилюючому «Зрубаному ялиняткові» С. Майданської). В їхній поезії нема й натяку на фольклорну барвистість або на коломийковий римований кітч. Вони жалкують за втраченим карпатським міфом, за сильними і рішучими героїчними характерами і вчинками, тому їм такі близькі ностальгія та елегійність.

Ми лишилися там, де осінній туман,
Нас ніколи нема. Нас давно вже не буде.
І Говерла-гора, і гора Піп-Іван
обернулися в будень,
у будень, у будень…
Zostali sme tam, kde narieka Pán.
Kde Huculia mlčí.

Очевидно, ці рядки із вірша І. Андрусяка зрозумілі та близькі словацькому культурному самовідчуттю, адже на презентації словацько-української збірки в Ужгороді В. Юричкова найчастіше згадувала саме цього поета. Словацьке дзеркало відобразить художнє використання українськими сучасниками карпатського міфу не героїчного, а обрядового, духовно наснаженого як язичницькими, так і християнськими мотивами. Не дивлячись на те, що поетам притаманна барокова еклектика, поетика їхня більше тяжіє до раннього середньовіччя, що говорить про серйозне бажання долучитись до глибин європейського контексту. Жанрове розмаїття та художня вигадливість, прагнення до гри стилями, іронія та самоіронія свідчать саме про таке поєднання.

Як не дивно, але словацьке дзеркало не відобразить закоханих романтиків і еротично занепокоєних дон-жуанів: середнє покоління все ж відрізняється від відвертої і провокативної молоді. Для усіх поетів із збірки «Дванадцять» визначальними архетипами залишаються рідна домівка, мати, мала карпатська батьківщина, гори, ліс.

В. Юричкова зробила все, щоб словацьке дзеркало відобразило справжню українську поезію. Завершити хочеться переконанням: якщо є словачка, яка так добре знає і розуміє українську мову, відчуває українську поетичну душу, то це означає, що Карпати нас об'єднують, а не розмежовують. Це вселяє оптимізм у подальшу українсько-словацьку літературну співпрацю, що так плідно розвивається протягом багатьох років у літературному перекладацькому проекті «Між Карпатами і Татрами», успішним координатором якого є Т. Ліхтей – науковець, викладач, письменниця.

Наталія Бедзір,
доктор філологічних наук,
професор кафедри російської літератури УжНУ

ДІАЛОГ ЛІТЕРАТУР*

Пряшівець Іван Яцканин добре знаний в Україні як талановитий прозаїк, автор книжок "Місце проживання" (1987), "Наталка вже не плаче" (1988), "Усе залишиш" (1990), "Тіні й шрами" (1994), "Втеча" (1995), "Дерев'яний смуток" (1997), "... як збиті пси..." (1998) та багато інших, збірок перекладів творів словацьких митців "Полегшуючі обставини" (1994), "Таїна" (2011) та ін., перекладів творів українських прозаїків словацькою "Mesačný úsmev" (2009) тощо. Його діяльності на ниві художнього перекладу присвячено окремий випуск серії "Між Карпатами і Татрами" (2010. – № 12).

Але це – далеко не все, чим живе Іван Яцканин. Вагому нішу в його науково-мистецькому доробку займають евристичні дослідження з проблем словацько-українсько-чеських літературних взаємин. Свідченням цього є виступи літературознавця на міжнародних конференціях та численні публікації в українській та словацькій періодиці.

У 2008 році І.Яцканин видав книжку літературно-критичних статей "Діалог літератур". Ця унікальна праця давно заслуговує на окрему розмову, хоча є лишень часточкою того, що насправді автор опублікував упродовж десятиліть. У передмові до видання "Міжкультурний діалог" І.Яцканин пише: "Публікація (...) піднімає, так би мовити, завісу над іменами творців українського красного письменства, доробок яких довго замовчувався. Є намагання – глянути на переклади минулого з погляду сьогодення" (с. 3). Засвідчують сказане і назви окремих студій: "Євген Маланюк по-чеськи", "Богдан Лепкий у словацькій перекладній літературі", "Володимир Винниченко у чехів та словаків", "Письменники "розстріляного відродження" на сторінках чеської преси" тощо.

Книжка здобула схвальні відгуки як удома, так і за кордоном. Так, дослідник сучасних словацько-українських взаємин, науковець і перекладач Ярослав Джоганик наголошує, що І.Яцканин "об'єктивно критично, але винятково у гармонії з власним баченням і відчуттям спостерігає за автентичністю художнього оригіналу та адекватністю його перекладу, винахідливо відкриває речі, дотепер не збагненні, не оцінені", "позитивною рисою його книги є представлення українських авторів чеському читачеві, а водночас іманентна полеміка з тим, як ця література представлена у Словаччині". Загалом, підсумовує науковець, монографія "Діалог літератур" І. Яцканина переконує, що "переклад має нести достовірне послання про інонаціональну культуру та духовність, відображати їх своєрідність, літературну специфіку та універсальні цінності" (Джоганик Я. З розвитку словацько-українських літературних зв'язків на зламі століть // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія. – Вип. 20. – 2009. – С. 64). "Книжка Івана Яцканина, – твердить лі-

* Рец. на книжку: Іван Яцканин. Діалог літератур. – Пряшів: Спілка українських письменників Словаччини, 2008. – 134 с.

тератор Дмитро Дроздовський, – є яскравим прикладом того, що українська література поступово входить у коло світових літератур, й саме такі видання сприяють її популяризації, утвердженню на чужих теренах"; тут, зокрема, "представлено розвідки, що стосуються нашої літератури, недостатньо відомої та дослідженої навіть і досі в материковій Україні" (Дроздовський Д. Українська література в чесько-словацьких зерцалах // Дукля. – 2009. – № 5; Всесвіт. – 2009. – № 7–8). Високо оцінив "Діалог літератур" і пряшівський науковець та письменник Юрій Бача у рецензії "Вагома книга на важливу тему" (Дукля. – 2009. – № 1. – С. 91–92), зауваживши, що автор глибоко "вникає у проблематику перекладної літератури, у теорію перекладу та почуває себе самостійним та самодостатнім дослідником", а окремі студії книжки "переростають в розділи солідної наукової розмови" (с. 91–92). Не обійшов увагою науковий доробок І. Яцканина і пряшівський дослідник Михайло Роман, який, крім іншого, у "Слові про Івана Яцканина" гідно оцінює вагомий внесок письменника і публіциста в розвиток міжкультурних контактів (Дукля. – 2010. – № 5 – С. 85).

У контексті словацько-українських взаємин особливо цінними є дослідження "Українська література на сторінках часопису "Елан" (с. 76–82), "Словацька література на сторінках "Всесвіту" (с. 56–69), "Словацька дитяча література в українському перекладі" (с. 106–117), "Переклад одного вірша" (с. 69–76) та ін. Так, І.Яцканин, аналізуючи публікації українських письменників і вчених на шпальтах "Елану", цілком справедливо зауважує, що діяльність талановитого словацького поета і редактора цього унікального культурно-мистецького часопису Яна Смрека донині належно не пошанована в Україні. Завдяки В.Конопельцеві, Д.Павличкові та іншим українським перекладачам маємо змогу читати його чудову віталістичну поезію. Смрекову невтомну працю на ниві пропагації української літератури, намагання донести до світової громадськості страшну правду про голодомор в Україні, про нищення української еліти висвітлюють у своїх курсових та дипломних роботах і студенти словацького відділення Ужгородського університету. Однак цього явно замало, аби гідно поцінувати таку постать, як Ян Смрек.

Виняткова роль у популяризації словакістики в Україні належить часопису "Всесвіт". Починаючи від 1959 року, автор крок за кроком відслідковує процес ознайомлення українського читача зі словацькою літературою. І. Яцканин віддає належне не тільки авторам оригіналу, їх творам, але й з особливим теплом згадує тих, завдяки кому словацька поезія чи проза зазвучали солов'їною (Г. Кочур, Д.Андрухів, О.Микитенко, Д.Павличко та ще ціла плеяда талановитих митців). Дослідник, крім іншого, докладно проаналізував поезію Мілана Руфуса "Hľadanie obrazu" в перекладах Миколи Рябчука ("Пошуки образу") та Віталія Конопельця ("Шукання образу"). Попри те, що М.Рябчук зігнорував ритм і навіть риму, які сумлінно відтворив В. Конопелець, І.Яцканин констатує, що все-таки "ближче духу оригіналу дотримався М. Рябчук" (с. 64), а це при перекладі поезії – головне.

Хоча окремого видання доробку словацького поета Мирослава Валека Україна не має, його лірикою зачаровується не одне покоління читачів та перекладачів. Однак евриста І. Яцканина заінтригував передусім переклад Валекової "Історії трави", здійснений Василем Стусом десь у 60-ті роки. І.Яцканин намагається простежити процес зацікавлення доробком Валека з боку В.Стуса, проаналізувати, настільки гармонійно український поет відтворює ідейно-образну систему першотвору тощо. Цінним для І.Яцканина є й те, що переклад зі Стусового архіву містить сліди доопрацювання, а це, як відомо, додаткове джерело пізнання процесу творення перекладу (див. "Переклад одного вірша").

Як талановитий перекладач творів дитячої літератури (згадати хоча б "Гороб'ячого короля" Ю. Балца в перекладі І. Яцканина, 2009) пряшівський дослідник добре розуміє, наскільки важливо в час глобалізації, комп'ютеризації заохочувати малечу та юнь до читання якісних і позитивних текстів. В окремій розвідці І. Яцканин намагається простежити те найкраще, що словацька література та фольклор подарували українським читачам. Серед когорти перекладачів – і закарпатський письменник Семен Панько, діяльність якого у плані популяризації словацької літератури для дітей та молоді в Україні давно заслуговує на окрему розмову.

Символічно, що завершують книжку І. Яцканина у прямому сенсі слова два діалоги – його розмови з визначним українським перекладачем Д. Андрухівом та знаковим словацьким перекладачем і теоретиком перекладу Любомиром Фелдеком. Дмитро Семенович (уже, на жаль, покійний) подарував нам прозу Гани Зелінової, Маргіти Фігулі, Рудольфа Яшика та інших словацьких митців. Ще під час нещодавньої зустрічі зі студентами-словакістами УжНУ, організованої поетом Василем Густі, перекладач з гіркотою зізнався, що ніяк не знайдуться в Україні меценати для видання роману Петера Ярош "Тисячолітня бджола"... Ніхто й не мислив, що виходу у світ свого перекладу цього талановитого твору митець уже не дочекається. Як не дочекалися його досі й ми, та, зрештою, і сам Петер Ярош.

Щодо Л. Фелдека, то це направду неординарна постать у дискурсі словацько-українських взаємин. Його переклади доробку Богдана-Ігоря Антонича заслуговують найвищої оцінки. Їх аналізу присвячено наукові статті словацьких літературознавців (Г.Валцерова, Я.Замбор) й дисертаційні дослідження (В. Юричкова). Л. Фелдек спричинився й до того, аби окремі твори Антонича були покладені на музику (Ілля Зелєнка написав композицію для змішаного хору під назвою "Elégia o prsteni mladosti", Братислава: Музичний фонд, 2004).

Віриться, що запропонований Іваном Яцканином "Діалог літератур" переросте в полілог, у мистецьке багатоголосся, яке неабияк збагатить культурну спільноту по обидва боки кордону.

Тетяна Ліхтей,
доцент кафедри словацької філології УжНУ